

Király Béla

Utószó helyett...

1946 májusa lehetett, amikor férje ügyvédjének kíséretében felkeresett Szávay Ferencné. Férje vezérkari ezredesi rangban a Hadiakadémián harcászati tanároként volt.

– Kedves Béla, férjem népbírói tárgyalása két hét múlva kezdődik és nem jól áll az ügye. Nem segítene?

– Őszintén tisztelem az ezredesi urat, becsületos és jó hazafinak tartom – válaszoltam. – De semmit sem tudok a nyilas időkbeni tetteiről, ami viszont döntő lenne kihallgatásom esetén. Az az igazság, hogy 1942 decembere, az Akadémia elvégzése óta nem tudok semmit a tevékenységéről.

Erre az ügyvéd vette át a szót:

– Uram, ha Ön a demokratikus honvédség vezérkari alvezéresi egyenruhájában, ahogy most is látom, tanúként megjelenik a tárgyaláson és semmi mást nem mond, csak azt, amit most nekünk mondott, az is nagyon hasznos lehet.

El is mentem. A kérdéses napon felmentem a Markó utcai bírósági épület harmadik emeletére. A körfolyosón bármelyik irányba ment is az ember, visszaérhetett ugyanarra a pontra. Én jobbra fordultam, keresve a megadott szobaszámot. Csak pár lépést tettem, amikor egy töpörödött rabőr megbilincselte, elegáns, magas, jótartású urat kísért az ellenkező irányba. Megdöbbenve ismertem fel benne Szombathelyi Ferenc vezérezredest, aki 1941-től a német megszállásig a vezérkar főnöke volt.

Megálltam, szembefordultam vele és tisztelegtem. Ez az államfőnek kijáró üdvözlés módja. Szombathelyi mosolyogva nézett, megbiccentette fejét, még bilincsbe vert kezével is mintha intett volna, jelezve, hogy jólesett neki az üdvözlés.

Ők balra mentek, én jobbra folytattam az utamat, keresve a tárgyalótermet. Mire odaértem, a vezérezredes és a rabőr már az előteremben voltak. Szombathelyin már nem volt bilincs és cigarettázott. A smasszer jól ismerte az épületet, tudta, hogy melyik a rövidebb út és azon vezette rabját ugyanarra a tárgyalásra, amelyre én is idézést kaptam. Megint tisztelegtem, Szombathelyi kinyújtotta jobbját, én pedig bemutatkoztam.

– A nevedre emlékszem, de nem ismertelek fel – mondta.

– A szervezési osztály elvi alosztályát vezettem – válaszoltam. – Közvetlenül soha sem jelentettem a vezérezredes úrnak. 1943 decemberétől pedig a hadműveleti területen voltam, ezért nem volt személyes kapcsolatunk. De nem értem, miért van letartóztatásban a vezérezredes úr, ahelyett, hogy magas kormányhivatalt töltene be?

– Miről beszélsz? – kérdezte.

A magyar királyi vezérkar szelleme megkövetelte azt, hogy két vezérkari tiszt rendfokozatbeli hatalmas különbség esetében is – mint közte és köztem volt – az igazat mondja egymásnak. Ha nyilvánosan nem is lehetett mindig az igazat megmondani, tervezni csakis a tények alapján lehetett. Biztos lehetett Szombathelyi abban, nem üres udvariasságról van szó, hanem komoly meggyőződés áll amögött, amit mondtam.

– A maritim hatalmak hadviselésére gondolok! – feleltem.

Szombathelyi őszinte örömmel tárta szét karjait. Nem ment addig, hogy megölelt volna, de kezeivel gyengéden megérintette vállaimat.

– Hát te emlékszel rá? – kérdezte.

– A háború esélyeiről kialakult véleményem van, de azt is mondhatnám, hogy az életem egyik meghatározó tényezője volt és marad.

– Ha tudtam volna erről a véleményedről – válaszolta Szombathelyi –, megkértél volna, hogy tanúsítsad a tárgyalásomon. Ha véletlenül újra bíróság elé kerülök, megidéztesz?

– Természetesen.

– Most a lényeg az, hogy a nyakam kint van a hurokból. Hogy mi lesz ezután, azt majd meglátjuk... – mondta.

Ez volt az utolsó szó, amit váltottunk. Őt tanúvallomásra hívták, amikor pedig kijött a teremből, engem hívtak. Így nem tudtunk elbúcsúzni.

Pár hónap múlva Rákosiék kommunista elvtársukat, Titót rábeszélyezték, hogy követelje Szombathelyi kiadatását az újvidéki ügyben. Akkor ugyanis hazánkban még többékevésbé az igazság jellemezte a jogszolgáltatást. Az igazságot kereső bíróság Szombathelyit soha nem ítélte volna el az újvidéki perben. Rákosiéknak azonban szovjet gazdáik lába elé kellett dobni annak az embernek a fejét, aki a 2. hadsereg Donra vezénylésekor a vezérkar főnöke volt.

De mi volt „A maritim hatalmak hadviselése”?

1942 június végén, mint a Hadiakadémia végzős hallgatói, három hónapi frontszolgálatra mentünk a 2. hadsereg magasabb parancsnokságaihoz, tapasztalatot szereznünk. Mint mondták, puskaport szagolni. Szeptember végén tértünk vissza az Akadémiára, hogy december végéig letegyük záróvizsgáinkat.

A titkárságon mindegyikünknek lepecsételt, szigorúan titkos jelzésű borítékot adtak át azzal a kötelezettséggel, hogy a borítékban lévő okmányt nem másolhatjuk le, hanem kétheti tanulmányozás után vissza kellett szolgáltatni.

Szobámban kibontottam a borítékot, nyomtatott félkemény kötésű füzet volt benne. A *maritim hatalmak hadviselése*. Írta Szombathelyi Ferenc vezérezredes a m. kir. honvéd vezérkar főnöke. Budapest, 1942. Kényelmesen elhelyezkedtem és olvasni kezdtem.

1940 őszén már hallottam szakértő véleményt arról, hogy ebben a háborúban a tengelyhatalmak számára

nincs esély, pedig akkor még az USA nem is volt hadviselő fél. Most, hogy már szagoltam puskaport is, és az USA egy éve hadviselő fél volt, tengeri erejének döntő hatása már mutatkozott, ha szárazföldi hadműveleteket a nyugati féltekén még nem is folytatott. Ez a mű végleg meggyőzött a tengelyhatalmak esélytelenségéről.

Szombathelyi csiszolt, megfontolt mondatai, bőséges adatai végleg meggyőztek arról, hogy a maritim hatalmak, az USA és Nagy-Britannia, a világ erőforrásainak birtokában legyőzhetetlenek, a tengelynek pedig, mint a szárazföldre korlátozott hatalomnak már csak gazdasági szempontból sincs esélye a győzelemre.

Meglepő bátorsággal vonta le a hazánkra vonatkozó végső következtetéseket. A 2. hadsereget az arcvonalban kell hagyni, mert csak ez biztosíthat arról, hogy Németország nem szállja meg hazánkat. De egyetlen további katonát sem szabad adnunk a tengely számára. Erőinket itthon kell növelni, képezni, tartalékolni arra az időre, amikor magyar érdekekért a győző oldalán harcolhatunk.

Ez volt az a nagystratégia, ami a Kállay-kormány fundamentális politikáját kívánta megvalósítani. Politikai és katonai téren az indok Winston Churchillnek az a törekvése volt, hogy a tengely elleni végső szárazföldi hadművelet „Európa lágy alsóteste”, azaz a Balkán ellen irányuljon. Szombathelyi reménye az volt, hogy a magyar haderő a Nagy Szövetség (Grand Alliance) onnan jövő csapataihoz csatlakozik és szövetségesükként vesz majd részt a háború befejezésében. Ez nem volt teljesen utópia.

Csakis akkor vesztettük el ezt a halvány lehetőségünket arra, hogy ne a vesztesek oldalán fejezzük be a háborút, amikor a Teheránban 1943. november 28-tól 1944. január 12-ig tartott konferencián Sztálin és Roosevelttel rákényszerítette Churchillt, hogy fogadja el a normandiai part-raszállás tervét. 1942 őszén Szombathelyi művét olvasva mindez még a jövő titka volt, csak egy volt világos: a tengelynek nem volt esélye győzelemre.

Erről 1942-től meg voltam győződve. Bízam a kormány bölcsességében és szerencsésében. Reméltem, hogy át-

segít bennünket a nehézségeken. Magam pedig, mint vezérkari tiszt nem kívántam kivonni magamat azok alól a veszélyek alól, amiket a bajtársaimnak akarva, nem akarva vállalniuk kellett. Ezért nem csatlakoztam a különben is vérszegény ellenálláshoz. De meggyőződésem erős volt. Nem esküdtem fel Szálásra és rögtönzött dandárommal átálltam a Nagy Szövetség csapataihoz. Hogy őket a szovjetek képviselték hazánkban, az nemzeti tragédiánk volt.

Szombathelyi Ferencet azóta is tisztelem, magyar mártírnak tekintem és megelégedést jelent számomra az, hogy 1946-ban találkozásunkkor élete egyik utolsó, örömteli pillanatát szerezhettem neki azzal, hogy kifejezhettem teljes nagyrabecsülésemet iránta.

Budapest, 2002 január havában.